

פועה

פועה הייתה הספרנית הראשונה בחייו והאישה היחידה שאהב באופן אפלטוני. זאת לא הייתה חוכמה גדולה כל כך בהתחשב בעובדה שהוא היה בן תשע או עשר והיא היתה בערך בת שישים. יכול להיות שאני מגזים קצת בנוגע לגיל שלה אבל בכל אופן היא היתה מספיק מבוגרת כדי להיראות זקנה בעיניים של ילד שגם מבוגרים "רגילים" נראים לו כמעט זקנים ולא כל שכן זקנים "אמיתיים" כמו פועה. פועה הייתה ספרנית משונה: היא אהבה ספרים ושנאה את האנשים הרעים שמדפדפים בהם ולוקחים אותם ממנה. הפגישה הראשונה שלו אתה היתה מוצלחת ובה התגשמו חלומותיו הפרועים ביותר. לא, זה לא מה שאתם חושבים! החלומות הפרועים שלו עסקו אז בעיקר בספרים והפנטזיה הגדולה ביותר שלו הייתה על ספרייה מלאה וגדושה שתהיה רק שלו, ושבה יוכל להחליף ספרים בכל יום ובכל כמות שירצה, ובה יוכל לקרוא בכל יום, כל היום, בלי הפסקה ובלי הפרעות. תאוות הקריאה והחלומות שנלוו אליה היו לחם חוקו כמעט מיומו השני בכיתה א' במושב העולים הנידח שאליו הגיעה משפחתו הענפה ממרוקו. המפגש עם המלה הכתובה הקסים אותו מהרגע הראשון. האפשרות לקחת אותיות חפות מכל קשר וליצור מהן מלה חדשה הפנטה אותו. הידיעה שהאותיות והמילים הן פאזל אין סופי הניתן לשינוי על ידי הזזת אות, שבתה את ליבו והוא הרגיש שהוא מתאהב בשפה החדשה שזה עתה למד. לצערו, הדלות והמחסור שבהן הייתה משפחתו שרויה גרמו לכך שלא היה לו חומר קריאה זמין, מה שהפך אותו לאספן כפייתי של כל נייר מודפס שעף ברוח. לקראת אמצע כיתה ב' עזבה משפחתו את המושב ועברה למעברת חצרים המפוארת ודבר זה אפשר לו לאסוף הרבה יותר עיתונים משומשים שבהם קרא בלי אבחנה, אך מכיוון שאין הקומץ משביע את הארי לא בא הילד על סיפוקו והוא נאלץ להמשיך לחלום על ספר אמיתי שיהיה רק שלו ובו יוכל לקרוא יומם וליל. כנראה שאלוהים באמת אוהב ילדים וזה הוכח ביום שבו מצא לפתע ספר אמיתי וכמעט שלם

זרוק במצבור האשפה של השוק הישן בבאר שבע. הספר היה בלי כריכה, מרופט ומוכתם, מלא קשקושים וקצת מסריח, אך הוא לא ראה דבר מכל אלה וגם העובדה שהספר היה בסך הכל ספר ללימוד היסטוריה לא פגמה בשמחתו. הספר היה מיועד לכיתות ז' ח' ועסק בקיסרות הרומית העתיקה. את השם המדויק לא הצליח להבין בגלל היעדר הכריכה אך שם המחבר היה ברור: אביבי-פרסקי. במשך שנים אחדות היה בטוח שאביבי-פרסקי הוא אדם אחד ורק כשבגר למד לדעת שזהו צירוף שמם של שני מחברים. הוא חזר הביתה בריצה ומיד שקע בקריאה. בחודשים הבאים קרא בשקיקה ובעונג צרוף את כל ההיסטוריה של רומא העתיקה מההתחלה לסוף ומהסוף להתחלה הלך וחזור, אין ספור פעמים. כך, בלי להרגיש הפך הילד בסוף כיתה ג' ל"אלוף מרוקו" בידיעת ההיסטוריה של רומא העתיקה. הוא ידע והכיר אישית את כל הקיסרים, התככים, המלחמות והאהבות. הוא אהב את יוליוס קיסר ולא סבל את נירון המטורף. גיוס קליגולה הצחיק אותו וברוטוס הבוגד הרגיז אותו. כל אלה ועוד רבים אחרים היו בני בית אצלו ועם הזמן כשסיפר לילדים במעברה רכילות מובחרת מהנעשה ברומא הפכו חלק מהדמויות הרומאיות לגיבורות משחקי הילדים במעברה. אני מאמין שקשה מאוד לפגוש במציאות מחזה מצחיק יותר מזה שהתרחש באותם ימים רחוקים במעברת חצרים: ערימה של ילדים מרוקאיים שמדברים בליל של עברית מצורפתת או צרפתית מעוברתת מתובלת בערבית, "נלחמים" בחרבות עץ מאולתרות בסגנון שלדעתם היה רומאי וקוראים האחד לשני במבטא מרוקאי עסיסי:

"ברוטוס תחנוק את טיטוס!" או: "קליגולה, ויין איסי! אלור!"

זה נראה לכם משונה? אולי, אבל זה עוד כלום לעומת ההמשך: אחרי שהילד נעשה "הסטוריון", זימן לו הגורל "הסבה מקצועית". יום אחד התגלגל לידי ספר שונה ומשונה בכל קנה מידה ובוודאי בקנה המידה של הילד שהיה אז: הספר נקרא "זעקת האימהות", והוא ביוגרפיה של רופא נשים הונגרי שחי ופעל לפני מאה ומשהו שנים. הדוקטור המכובד היה הראשון שגילה קשר בין שמירה על הגיינה מתאימה לבין העובדה שבתקופה היא יולדות

רבות נפטרו בלידה או מיד לאחריה מזיהומים שונים. הספר מתאר את מחקרו ומאבקו בממסד הרפואי שסרב לקבל את ממצאיו, עד שבו כולם הכירו בגדולתו. רוב האנשים הנורמליים היו בוודאי טוענים שהספר הזה מתאים להפליא למגזר המופיע אצל הגששים תחת הכותרת: "קראתי שני עמודים והסדין נקרע מרוב נחירות". אבל הוא, אחרי שצלח בשלום את מאה הדפים הראשונים, גילה ספר מרתק ומעניין שהותיר בו רושם עז והערכה עמוקה לאותו רופא שאת שמו כבר שכח מזמן. החלק המטריד בספר הזה היו המילים שלא הבין: רחם, שלייה, חצוצרות, שחלה וכיוצא באלה מילים משונות שלא שמע מעודו. זה די מובן אם זוכרים שהילד קרא את הספר הזה בגיל שבו עוד לא ידע אפילו שקיימות חסידות בעולם והייתה בו מספיק תמימות ואהביות כדי לחשוב שחצוצרות יש רק בתזמורת ורחם בניקוד אחר הוא סתם עוף דורס...

אבל גם לילד כמוהו יש גבולות והגיע היום שבו החליט שעליו "להתקדם בחיים" ולהכיר ספרים נוספים שאינם קשורים דווקא לרומי העתיקה או לנשים בהריון. הספרים המעטים שראה במעברה היו ספרי קודש והוא נאלץ לחפש לעצמו ספרים במקום אחר. בדרך לא דרך שמע יום אחד כי במועדון "מרגליות" בעיר העתיקה בבאר שבע יש משהו שנקרא ספרייה עירונית. זאת הייתה הפעם הראשונה בחייו ששמע את המילה "ספרייה" והוא התאהב בה משמיעה ראשונה. אבל כדרכן של אהבות גם זו הייתה קשה להשגה. לילד מעברה של סוף שנות החמישים, ספרייה היתה מושג לא מוכר ומנוי לספרייה היה נגיש בערך כמו חברות במועדון הנוסע המתמיד של אל על. מבחינתו ספרייה בבאר שבע או להבדיל, ספרייה בלונדון היו רחוקות וקשות להשגה באותה מידה: על שתיהן לא ידע כלום, שתיהן היו חלק מעולמות רחוקים מעולמו, ובשתיהן לא היה לו סיכוי להירשם כמנוי. אבל הרעב לספרים היה חזק מהמכשולים והרעב הזה הביא אותו יום אחד להחלטה לעלות לרגל לאותו מועדון "מרגליות" המסתורי כדי לראות במו עיניו את מקדש הספרים הנכסף. הוא צעד בנחל באר שבע בין קוצים ואבנים בכיוון הכללי של בית חלומותיו ולאחר כמה

קילומטרים והרבה שריטות הגיע. חושש ונרגש עמד בכניסה לספרייה, תוהה מה יש מעבר לדלת הכבדה ומנסה לגייס קצת אומץ וחוצפה שיעזרו לו להקיש בדלת ולהיכנס להיכל הספרים. הדקות האלה לפני כניסתו הראשונה לספרייה הראשונה בחייו היו מפחידות. עלה בדעתו שכך בוודאי הרגיש הכהן הגדול כשהכין את עצמו להיכנס ללשכה הפנימית היא קודש הקודשים בבית המקדש. הוא נקש בחיל, נכנס ברעדה ונשימתו נעתקה! הוא מצא עצמו באולם גדול מלא מדפים וכונניות ועליהם ספרים! ים של ספרים אמיתיים, בכל גודל וצבע, והריחות, אלוהים! איזה ריח נהדר היה לכל הספרים האלה! כמעט התעלף משמחה והתרגשות אבל התעשת בזמן וניגש לבצע את זממו שלשמו הגיע הנה, כלומר לקרוא הוא לקח ספר מהמדף הראשון שנקרה בדרכו ובתוך שניות כבר היה שקוע בעלילה. הוא התיישב על הרצפה באחת מהפינות שהייתה מתוחמת על ידי מדפי הספרים, משאיר את גופו כפיקדון בספרייה ונפשו המריאה לגבהים ועולמות שלא הכיר. הרעב. השריטות וכל שאר המצוקות נעלמו ונשכחו ונותרו רק הספר והוא. כך ישב ולא הרגיש שהספרייה התרוקנה מאדם. אפלולית הערב החלה לחדור דרך החלונות ושעת נעילת ההיכל הגיעה, ואז דיבר איליו קול:

"אמור נא ילד, הזהו ביקורך הראשון בספרייתנו?"

"כן", ענה בקול רועד.

הוא ציפה לנזיפה או לגערה על שפלש כך לקודש הקודשים והיה אפילו מוכן נפשית לשמוע בת קול המצווה עליו: "של נעליך מעל רגליך"... אבל אז התכופפה פועה אליו לבחון אותו מקרוב והוא ראה את עיניה הטובות וידע מיד שהיא אתו ולטובתו.

"אתה אוהב ספרים. נכון?"

"כן, בטח, מאוד!"

"אני רואה" אמרה פועה ונאנחה, "אבל כעת עלי לנעול. אם חשקה נפשך רשאי אתה לשוב מחר, בסדר?"

מה זאת אומרת בסדר? בטח שבסדר! בטח שבטח, כמובן שבסדר! הילד לא היה צריך יותר מזה כדי לדעת שמצא לעצמו בית חדש! פועה, מופתעת למראה תגובתו הנרגשת חייכה לעצמה ושילחה אותו לביתו.

את הדרך מהספרייה למעברה עשה במהירות ובריצה מאושרת, רצופת דילוגים ותוך השמעת צעקות ניצחון אנדיאניות. כשהגיע למעברה כבר היה חושך. מתוך הפחונים והבדונים המטולאים בקעו קולות המשפחות הצפופות יחדיו. מדי פעם עבר ליד בדון שמתוכו בקעו צעקות של אב זועם וקולות בכי של איזה ויקטור או שרלי שחוטף שיעור מעשי בחינוך. אליבא דשיטת החינוך שהיתה מקובלת אז, מנת המכות היומית היתה אמורה לעזור לילד הסורר להישאר צמוד ככל האפשר לדרך הישר ולא לסטות חלילה לדרך רשעים כי:
א.אינה טובה ואינה משתלמת. ב.ממילא צפוף שם...

בחלק מהבתים כבר דלקו פתיליות הנפט הקטנות שהפיצו אור צהוב ורועד ובחלק אחר רעמו הלוקסים החדשים בעלי גרב האסבסט הקטנה והשבירה שהפיצה אור לבן ומסנוור. הוא נכנס הביתה בחושך שכן אביו החסכן טרם הדליק את הלוקס החדש ובחסות החושך והצפיפות השתלב בטבעיות במהומה הרגילה שהיתה בלתי נמנעת בהתחשב בכך שכמעט עשרים נפשות חיפשו לעצמן מקום סביר בתוך בדון קטן וחשוך. אמו שמה לב שהגיע באיחור ניכר אך לא אמרה דבר כדי לא לגרום לאביו לכעוס עליו ולתת לו "שיעור בחינוך מעשי" ורק הגישה לו בשקט את הארוחה הצנועה ששמרה בעבורו. בינתיים נדלק הלוקס והוא ידע שהיא בוחנת אותו בדאגה והחזיר לה מבט מרגיע. כשראתה את השמחה בעיניו נרגעה, חייכה לעצמה והמשיכה בסבב חלוקת המזון לשאר בני המשפחה.

באותו לילה נדדה שנתו. הוא חיכה בקוצר רוח לבוקר ואחריו לצהריים. בסיום הלימודים דהר הביתה ומשם בריצה לספרייה "שלו". ברצון רב ויתר על המשחקים המלהיבים בשכונה ועל חפירת מערת האוצר שהוא היה מיוזמיה. כל אלה איבדו מקסמם ולא היו ברי תחרות לספרייה. פועה התפלאה לראותו מגיע יום לספרייה לפני שעת הפתיחה ועוזב אותה בשעת

הסגירה אחרי שרביץ בפינתו הקבועה עם הספר התורן שנקרא בהמשכים עד סיומו. לבסוף שאלה אותו בעברית היפה שלה שאותה, כך למד לדעת, ירשה עם חלב אמה מאביה שהכיר את אליעזר בן יהודה והיה מראשוני מורי העברית בפולין:

"אמור נא אישי הצעיר, מדוע זה אינך רושם מנוי בספרייתנו? הלא טורח גדול הוא לצעוד

מדי יום בדרך החתחתים שבנחל באר שבע מביתך שבמעברה עד הלום."

הילד שתק בבושה ובמבוכה. איך יסביר לה את העולם שלו? איך יגיד לה שאין לו סיכוי

קלוש ביותר להשיג כסף למנוי בספרייה בשעה שאין כסף לדברים בסיסיים ודחופים יותר?

כנראה שהשתיקה שלו דיברה בעד עצמה שכן פועה לא חיכתה לתשובה. היא ליטפה את

ראשו בהיסוס וחזרה לשולחנה. כשהרים ראשו ראה את צדודיתה הרכונה אל הניירות שעל

שולחנה ועל לחיה התגלגלה דמעה אחת גדולה.

בשבועות הבאים ניצלה פועה רגעים מתים לשיחות איתו. ראשית חקרה אותו על חייו. רצתה

לדעת הכל על החיים במעברה, על משפחתו ועל החיים במרוקו. אחר כך בחנה אותו על

ספרים שקרא. רצתה להיות בטוחה שהוא אכן קורא ומבין. מדי פעם סיפרה לו על ספר

שקראה. לפעמים הציעה לו ספר שטרם קרא ובכל פעם היתה אומרת לו: "מקנאה אני בך על

כי זוכה אתה לקרוא ספר זה בראשונה. מה חפצתי גם אני לחוש בשנית את ההנאה שעתידי

אתה לקבל מקריאה בספר מפעים זה. "פעמים אחרות הייתה אומרת: "שפר עליך מזלך

לקרוא ספר נפלא זה. בטוחה אני כי ישמח אותך עד מאוד". תמיד אמרה "ישמח אותך"

במקום "תיהנה ממנו". הייתה לה שפה מאוד שונה ומיוחדת שגם בשנות החמישים נשמעה

מליצית וארכאית ולא התאימה להווי הצברי המחוספס שהחל להתגבש אז, אך כמו כל דבר

הקשור לפועה גם השפה הזאת התאימה לה. גם כשהייתה אומרת למשל "קפנדרייה"

במקום קיצור דרך, "דרך המלך" במקום כביש ו"שפר עליך מזלך" במקום זכית זה נשמע

טבעי ולא מאולץ. באחת מהפעמים הרבות שכעסה או לפי הגדרתה: "בעידנה דריתחא"

סיננה מאחורי גבו של ילד שהתעלל קשות באחד הספרים "שלה": "בן נעוות המרדות".

הפושע הצעיר כנראה לא שמע אותה, ואם שמע לא הבין. כשראתה את התדהמה בעיני הילד קרצה לו והוסיפה בקול רם: "ונשאלת השאלה עד מתי רשעים יעלזו?" הילד היה מוקסם! הוא לא ידע שאפשר לקלל מישהו באופן כל כך לירי! זאת הייתה כמעט שירה! בחודשים הבאים למד לדעת כי פועה ערירית ומתגוררת בגפה בבית ערבי גדול בקצה הרחוב וקראה כמעט כל ספר שיצא לאור אי פעם. אהבתה לספרים לא ידעה גבול והם היו הילדים שלא נולדו לה אף פעם. במשך היום דמעה מפני שהייתה חושבת ומצטערת על כל הספרים שלה שיצאו מהספרייה. בדמיונה ראתה אותם עוברים עינויים וסבל בידי קוראים גסי רוח וחסרי לב. בפולין קראו לה גיטה'לה וכשעלתה ארצה ללא בני משפחתה שעלו השמיימה בעשן המשרפות אימצה לעצמה את השם פועה. זה לא היה שם מדהים גם בשנות החמישים אבל איכשהו לה זה התאים. היתה לה צמה ארוכה ודהויה שאותה אספה תמיד לכדור מסודר עטוף ברשת שחורה ומחוזק בסיכות מתכת שחורות ודקות מכל כיוון אפשרי. היא לבשה תדיר שמלות דהויות עשויות בד עבה וגס שבחזיתו שני כיסים גדולים ומרובעים, והדיפה ריח לא נעים של נפטלין. היא היתה קפדנית וחמורת סבר ואיש לא העז להרעיש בספרייה שלה. יום אחד פנתה אל הילד ואמרה: "שמע נא! ביקשתי רשות הממונים עלי ונתבשרתי כי יכולה אני לרשום לך מנוי חינם אין כסף, אך עליך להבטיחני נאמנה כי תחזיר כל ספר בשלמותו ובמועד קצר ככל יכולתך."

הילד המופתע נחנק מהתרגשות ולא הצליח להגיד מלה מלבד להישבע ולהבטיח "באמת התורה" שכל יום יחזיר ספר. פועה חייכה והסתובבה מיד כאילו חיפשה ספר או חפץ אבל הוא ראה שהיא נרגשת כמוהו.

מאותו יום עבר את הדרך מהמעברה אל הספרייה בריצה פראית וישב כרגיל בפינתו הקבועה עם הספר שבחר לקרוא או עזר לפועה לסדר, להדביק ולנקות כשתוך כדי כך הם מדברים מעט ובעיקר שותקים ביחד. את הדרך חזרה למעברה עשה עקב בצד אגודל, כי בדרך קרא את הספר שבחר לעצמו הודות למנוי שלו. דרכו עברה כרגיל בנחל באר שבע

ב"דרך החתחתים רצופת האבנים והחרולים" כהגדרתה של פועה. הוא פסע, קורא תוך כדי הליכה ולא הבחין בדבר. בימים הראשונים ל"הליכת הקריאה" נתקל באבנים, צלל לתוך שיחים קוצניים ודרך על לא מעט מוצקים חשודים וריחניים שזרמו עם הביוב של הנחל. אך עם הזמן פיתח מיומנות מרשימה של קריאה תוך כדי הליכה. הוא למד ללכת בין פלגי הביוב ובין שאר המכשולים מבלי להתיק עיניו מהספר. הוא למד לקרוא מהר מאוד כדי להצליח לעמוד בהבטחתו להחזיר כל ספר ביום המחרת. הוא למד לקרוא בלילות לאור זנב נר תקוע בקופסת שימורים ריקה ששימשה לו כמנורת לילה כי אהב מאוד לקרוא בלילה. כל הבית נם ונחר והוא ישב לו בשקט על הרצפה באחת מפינות הבדון מנסה להסתיר את הבהוב הנר באמצעות הספר שקרא והפליג עם גיבוריו לארצות ועולמות מרתקים.

כך זה נמשך דרך כיתה ד' אל תוך כיתה ה'. קצת לפני סוף אותה שנה הגיע כהרגלו אל הספרייה ומצא אותה סגורה. הוא חיכה על המדרגות עד חשיכה ופועה לא הופיעה. ביום המחרת וביום שאחריו חזר שוב ושוב ואין פועה. לאחר שבוע ארוך ומייסרהוא שב והפעם הספרייה הייתה פתוחה. הוא נכנס בריצה לראות את פועה אך במקומה נתקל באשה צעירה שחייכה אליו והסבירה לו שהיא הספרנית החדשה ולא, היא לא יודעת דבר על הספרנית הקודמת ולא, היא לא מכירה אישה בשם פועה ומי בכלל נותן לבת שלו שם כזה עתיק. היא שאלה לשמו ותוך כדי כך רשמה בכרטיסו את החזרת הספר שהביא עמו. היא ציינה בחביבות כי לפי הרשום בכרטיס המנוי שלו היא רואה שכבר שנתיים הוא משלם בדיוקנות את דמי המנוי שלו בסך עשרים גרוש לחודש וזה מאוד יפה כי רוב המנויים אינם משלמים בזמן והספרנית נאלצת להפציר בהם רבות עד שמתרצים לה ומואילים בטובם לשלם.

בהמשך דבריה הודיעה לו בשמחה כי המנוי שלו משולם במלואו לשלושת החודשים הבאים ורק מלמלה לעצמה שאין היא מבינה איך זה שהוא נושא שם מרוקאי טיפוסי בעוד שהשם "פועה מנצ'ל" המתנוסס על המחאות התשלום למנוי שלו לא נשמע לה כל כך מרוקאי...

הוא יצא מהספרייה בסערת רגשות ופנה לביתה של פועה. לראשונה בחייו דפק על דלתה אך לא נענה. הבית היה סגור ומוגף מכל הכיוונים ואין בו נפש חיה. בימים הבאים חזר שוב ושוב לספרייה של פועה בתקווה שהיא תחזור פתאום. מישהו אמר שהיא שברה רגל ומישהו אחר סיפר שהיא חולה ומאושפזת בבית חולים מיוחד בעיר אחרת. מישהו שלישי סיפר שהייתה דליקה והיא מתה, אבל זאת כנראה היתה המצאה פרועה. מצד שני עלה בדעתו שהיה מאוד הולם אותה להחזיק ספר פתוח ביד ולעלות בעשן השמימה תוך כדי קריאה.

כבר חלפו שנים רבות מאוד מאז אותן שנתיים מופלאות. פועה בטח כבר מתה מזמן אך עדיין קיימת בו ומופיעה אצלו ללא התראה מוקדמת. בכל פעם שהוא קורא ספר יפה הוא שומע אותה אומרת לו: "מה שפר עליך מזלך לקרוא ספר מפעים זה. בטוחה אני כי ישמח אותך עד מאוד". לפעמים כשהוא לומד מלה חדשה הוא יכול לשמוע אותה עם העברית המופלאה שלה אומרת לו: "מדוע זה תלך בדרך החתחתים רצופת האבנים והחרולים, הלא טוב יותר כי תלך בדרך המלך". אבל יותר מכל הוא אוהב שהיא מופיעה אצלו כשמישהו עם קליפת מוח עבה במיוחד מצליח לפגוע בו ולהרגיז אותו. בדיוק בשנייה שהוא על סף התפוצצות הוא שומע את פועה צועקת: "בן נעוות המרדות!" ואחר כך מוסיפה בקריצה: "ונשאלת השאלה, עד מתי רשעים יעלוזו?"

-100-

דן וקנין-אפריל 2008 - גן יבנה

© כל הזכויות שמורות

דן וקנין בן 57 נשוי, אב לשלושה ומתגורר בגן יבנה. כיום גנן במקצועו, מתכנן, בונה גינות ומגדל צמחים. "פועה" הנו אחד מהסיפורים שכתב ומתכנן לפרסום בספר. פרסם בעבר את "ים הגעגועים הגדול" בהוצאת סער.